

DINAMICA RELAȚIILOR INTERPERSONALE ÎN CLASA DE ELEVI

Vasile GARBUZ, asist. univ.
Magistru în psihologie și pedagogie
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Profesor de psihologie, Grad didactic II
Colegiul Pedagogic „Ion Creangă” din Bălți

Abstract: *Within the framework of this article, an extensive analysis is carried out and the characteristics of the social group are presented. Any social group goes through several stages in its development. It is important to know the stages of development of the group in order to manage it and forecast the dynamics of inter-intragroup relations*

At the same time, in order to consolidate the group as an entity, it is welcome to establish rules of communication and behavior with its members.

Keywords: *group, social group, interpersonal relationships, group dynamics*

Studiile realizate în domeniul psihologiei sociale și psiho-pedagogiei școlare necesită o abordare integrativă a dinamicii relațiilor interpersonale în clasa de elevi. Astfel, în continuare vom prezenta mai multe concepte a grupului social și al clasei de elei:

A.S. *Makarenko* descrie clasa de elevi ca fiind un colectiv, ai cărei membri sunt într-o relație constantă, strânsă și de comunicare amicală între ei.⁷

Adrian Neculau consideră că clasa de elevi reprezintă un grup de muncă specific, compus dintr-un număr de membri egali între ei (elevi), și dintr-un animator (profesorul), ale căror raporturi sunt reglementate, oficial, de tipul sarcinii și de normele de funcționare” (Neculau, 1983, p. 105)⁸.

Colectivul școlar poate fi definit ca un grup de elevi care urmărește un scop comun și desfășoară o activitate comună, având organe proprii de conducere și organizare specifică, corespunzătoare scopurilor și activității depuse⁹.

Mielu Zlate: „o realitate educațională în care membrii sunt orientați spre realizarea unor scopuri majore, cu semnificație socială și finalitate educativă”¹⁰.

Grupul este un concept ca o sferă mai largă, *Adrian Neculau* vine cu o precizare a grupului, numit convențional, grup psihosocial (de fapt: mic, restrâns, dinamic): un ansamblu de personaje aflate în interacțiune în vederea atingerii unui scop, diferențiindu-se după sarcini.

Fischer (1990) reia aceleași trăsături ale grupului precezând „un număr restrâns de indivizi animați de un scop comun, având sentiment de interdependență și întreținând relații afective. Pierre De Visscher (1991) de la Universitatea din Liege stabilește un șir de indicatori specifici grupului social:

- unitate de timp și spațiu , un aici și acum, comportând o anumită proximitate, dar și o distanță interindividuală minimală;
- semnificație: o rațiune de a fi și de a rămâne în ansamblu, fără a se impune obiective identice sau experiențe comune;
- un mod de a fi comun, împărtășirea în comun a evenimentelor sau a experiențelor;
- posibilitatea percepției sau reprezentării fiecărui membru de către toți ceilalți;
- un aer de entativitate (agregat, entitate unificatoare) și de grupalitate a membrilor față de exterior;
- durată suficientă de funcționare, permițând un proces de instituționalizare (structură, relații stabile, apariția unor funcții, roluri, norme, procese) și identificarea membrilor

Analizând conceptele enumerate mai sus putem concluda că clasa de elevi poate fi considerată ca un grup psiho-social și poate cuprinde următoarele caracteristici distinctive:

- mediul comun de activitate – mediul școlar;
- scop și obiective comune
- număr restrâns de persoane.
- relații interpersonale, relativ stabile.
- relații de muncă și conlucrare;
- relații de comunicare și relații socio-afective;
- funcții, roluri și norme de activitate ș.a.

Clasa de elevi poate fi considerată drept un grup de contact formal ce unește elevii aproximativ de aceeași vârstă. Ea denotă o tendință și un comportament pro-social, corespunde scopurilor și obiectivelor educaționale a instituției de învățământ.

J. Hemphill și M. Westie (apud Bogatta, Cottrell Jr., Meyer, în Hinton, Reitz, 1971) au dezvoltat un instrument de analiză care se bazează pe paisprezece caracteristici ai grupului care pot fi aplicate și clasei de elevi:

- **Autonomia** - arată nivelul la care grupul funcționează independent de alte grupuri;
- **Controlul** - urmărește gradul în care grupul regularizează comportamentul membrilor săi;
- **Flexibilitatea** - arată modul în care activitățile grupului sunt marcate de proceduri informale în mai mare măsură decât de aderență la proceduri structurate într-o manieră rigidă;
- **Tonul hedonic** - prezintă gradul în care participarea membrilor la activitatea de grup este susținută pentru aceștia de sentimente generale de agreabil și de plăcere;
- **Omogenitatea** - reprezintă măsura în care membrii unui grup posedă caracteristici similare;
- **Intimitatea** - este gradul în care membrii grupului sunt familiarizați cu detalii personale din viața celorlalți membri;

⁷ Гордин Л.Ю. Организация классного коллектива / Л.Ю. Гордин. - М.: Просвещение, 1984.-175 с.

⁸ Cosmovici Andrei, Iacob Luminița. Psihologie școlară. Iași: Polirom, p. 235.

⁹ Neculau Adrian. Dinamica grupului și a echipei. Iași: Polirom, 2007. p. 27-28.

¹⁰ <https://www.eduform.snsh.ro/baza-de-date-online-cu-resurse-educationale-pentru-sustinerea-educatiei-incluzive-de-calitate/importanta-cunoasterii-clasei-de-elevi-ca-grup-social>

- **Participarea** - arată măsura în care membrii grupului investesc timp și efort pentru activitățile de grup;
- **Permeabilitatea** - definește nivelul la care grupul permite accesul persoanelor din exterior la calitatea de membru al grupului;
- **Polarizarea** - reprezintă măsura în care un grup este orientat și lucrează în vederea atingerii unui scop comun membrilor săi, clar și specific pentru toți aceștia;
- **Puterea** - caracterizează gradul în care grupul este important pentru membrii săi;
- **Mărimea** - definește numărul membrilor unui grup;
- **Stabilitatea** - arată măsura în care un grup persistă după o perioadă de timp având, în general, aceleași caracteristici structurale;
- **Stratificarea** - reprezintă nivelul la care un grup își ierarhizează membrii după statusuri;
- **Coeziunea** - definește măsura în care membrii unui grup funcționează ca o unitate.

În vederea evaluării relațiilor interpersonale și dinamicii grupelor sunt utilizate diverse instrumente psihologice. Clasificarea lor poate avea la baza mai multe criterii:

- a) Avînd la bază obiectul de studiu (psihodiagnosticul relațiilor dintre grupuri, procese intragrupale, relațiile diadice, etc);
- b) În dependență de sarcinile pe care trebuie să le soluționeze (studierea coeziunii grupale, compatibilității ș.a.),
- c) În dependență de metodele utilizate (chestionare, tehnici proiective, sociometria, referontometria etc);
- d) Avînd la baza punctul inițial de diagnostic/de referință a relațiilor interpersonale (preferințe subiective, reflectarea subiectivă a relațiilor interpersonale ș.a.). Pot exista și alte criterii pentru abordări sistematice.

Una dintre cele mai populare metode de diagnostic psihologic al relațiilor interpersonale este propusă de Bales R. (R. Bales, 1970), care a elaborat un sistem de observație care permite înregistrarea diferitor tipuri de interacțiuni, în grup. În cadrul acestui sistem, un observator instruit poate analiza fiecare interacțiune în orice grup mic avînd la bază 12 indicatori, care sunt grupate în patru categorii generale:

- domeniul emoțiilor pozitive;
- soluționarea problemelor;
- identificarea și formularea problemelor;
- emoțiile negative.

Un astfel de proces formalizat de observare poate defini diferite niveluri ale dinamicii grupale, statutul și rolul participanților la interacțiune etc.

De exemplu, o persoană care a primit cel mai mare scor în rezolvarea problemelor a fost văzut ca un lider organizațional, precum și în domeniul emoțiilor pozitive - lider emotional.

Diagnosticul trăsăturilor individuale la fel reprezintă un moment important care are un impact esențial asupra relațiilor interpersonale.

Pentru diagnosticul de relațiilor interpersonale este extrem de important de a identifica acele caracteristici individuale cu caracter personal ale participanților care interacționează și afectează procesele de comunicare.

În acest scop sunt propuse teste și scale pentru măsurare trăsăturilor individuale, cum ar fi stilul de conducere, autoritatea, compatibilitate, anxietate, valorile personale, etc

În anul 1965 Bruce Tuckman, prezintă în dezvoltarea grupului mai multe stadii dinamice.¹¹ Acestea stadii pot fi observate și la nivel de dezvoltare a grupelor școlare.

1. Formarea/Forming (engl.) (sau orientarea) - etapa inițială, de cunoaștere, în care membrii grupului își centrează eforturile lor spre stabilirea obiectivelor și adoptarea procedurilor necesare pentru realizarea sarcinilor. Stadiul comportamentelor predominant relaționale, a cunoașterii reciproce și a acceptării celorlalți.

Membrii grupului:

- ✓ sunt motivați ușor până la moderat;
- ✓ au așteptări în general pozitive în legătură cu rezultatele ce le vor obține;
- ✓ manifestă o oarecare anxietate și preocupare în legătură cu cauza pentru care se află acolo, ce vor obține, ce înseamnă pentru ei obiectivele formulate în fața grupului, ce vor face, ce va face liderul, la ce se pricep;
- ✓ sunt dependenți de autoritate.

Activitatea grupului se caracterizează prin:

- nivel scăzut până la moderat al îndeplinirii sarcinii;

¹¹ Tuckman, Bruce W (1965). "Developmental sequence in small groups". *Psychological Bulletin*. **63** (6): 384–399

- energia este focalizată pe definirea scopurilor, pe modul de abordare a acestora și pe abilitățile/competențele necesare.
- Cu sarcini simple și ușor de definit, stadiul formării va fi scurt și distinct, cerând aproximativ 5-10 % din timpul total. În echipele cu scopuri și sarcini complexe, stadiul poate acoperi până la 30-60 % din timp.

2. Perturbarea/Storming (engl.) (sau nemulțumirea) - etapa conflictuală, când elementele consecutive stabilirii obiectivelor și procedurilor (ordinea obiectivelor, repartitia responsabilităților, comportamentul individual în sarcină) devin surse de negociere sau de conflict. Conflictul din această etapă trebuie gestionat astfel încât energia, atitudinile angajante și revendicative să fie dirijate în sensul trecerii la acțiune pentru realizarea obiectivelor.

Membrii grupului:

- ✓ simt o anumită discrepanță între speranțele și așteptările inițiale și situația reală;
- ✓ devin nemulțumiți față de dependența față de autoritate;
- ✓ adeseori au sentimente de frustrare sau de mânie în legătură cu scopurile și sarcinile grupului;
- ✓ pot avea reacții negative față de lider sau față de alți membri ai grupului;
- ✓ adeseori au sentimente de incompetență sau confuzie.

Activitatea grupului:

- poate fi întreruptă de sentimente negative;
- reflectă un ușor progres în realizarea sarcinii și în dezvoltarea abilităților/competențelor.
- Unele grupuri se pot bloca în acest stadiu, continuând să fie atât demoralizate, cât și relativ neproductive. Se poate întâmpla ca unii membri să părăsească grupul.

3. Normalizarea/Norming (engl) (sau rezoluția). Etapa centrată pe cooperare, unde comportamentele evoluează spre furnizarea de informații, acceptarea opiniilor diferite, eforturi pozitive pentru formularea de soluții realiste. Etapa formării și creșterii coeziunii grupului, a spiritului de comuniune. Sunt stabilite reguli clare de relaționare și sunt întărite (feedback pozitiv) sentimentele de responsabilitate, comportamentele de cooperare.

Membrii grupului:

- ✓ sunt mai puțin nemulțumiți pe măsură ce modurile de cooperare devin mai clare;
- ✓ anulează diferențele dintre așteptările inițiale și realitatea legată de scopurile, sarcinile și abilitățile personale și de grup;
- ✓ scade animozitatea față de alți membri sau față de lider;
- ✓ dezvoltă sentimente de respect reciproc, armonie, încredere etc. ce duc la creșterea coeziunii grupului;
- ✓ simt plăcere în realizarea sarcinii, plăcere ce începe să domine asupra sentimentelor negative anterioare;
- ✓ începe să se simtă stima de sine vizavi de calitatea de membru al grupului și de realizarea sarcinii.

Activitatea grupului:

- se intensifică ușor, pe măsură ce se dezvoltă abilitățile/competențele și înțelegerea;
- e stimulată de sentimentele pozitive ale membrilor.
- Acest stadiu poate fi foarte scurt (aproape inexistent) sau foarte lung.

4. Realizarea sarcinii/Performing (sau producția) - etapa centrată pe sarcină în care grupul arată dacă e capabil sau nu de a realiza sarcina cu eficacitate și competență. Existența unor norme de grup ce favorizează eficacitatea și competența, alternanța optimă dintre activitatea individuală și cea de grup permit perfecționarea și menținerea grupului la un nivel de performanță înalt. Grupurile cu norme inadecvate ce defavorizează eficacitatea și competența și încurajează comportamentele egoiste sau extremiste evoluează spre dizolvare.

Membrii grupului:

- ✓ au sentimente pozitive de satisfacție pentru apartenența la grup;
- ✓ lucrează bine împreună și acceptă natura relației lor.
- ✓ se simt autonomi: nu se simt dependenți de liderul desemnat;
- ✓ recunosc, sprijină și ies în întâmpinarea competențelor și realizărilor celorlalți;
- ✓ își concentrează energia mai degrabă pe realizarea sarcinii decât pe nemulțumire și rezistență;
- ✓ se raportează unul la altul sau la grup în termeni de funcții complementare la sarcină, cât și de sprijin interpersonal.

Activitatea grupului:

- e stimulată de recompensa lucrului bine făcut și de coeziunea de grup;
- e mai ușoară, mai eficientă și mai plină de satisfacții, cu o continuă dezvoltare a abilităților, cunoașterii și încrederii.

Acest stadiu continuă, cu fluctuații moderate în sentimentele de satisfacție, până la stadiul final sau până la încheierea activității grupului.

5. Dizolvarea/Adjourning (engl.)- etapa finală, unde se revine de la comportamentele centrate pe sarcină la comportamentele centrate pe relație, evoluând spre încheierea activității ca grup.

Prin intermediul metodei simbolice-analogii, propuse de către A.N. Lutoshkin, dinamica grupului se regăsește în „imagini-simboluri”: „Întindere de nisip, lut moale, baliză sclipitoare, velă stacojie și torță arzătoare.

În procesul formării unui colectiv potrivit lui **L. I. Umansky** clasa de elevi, în dezvoltarea sa trece prin cinci etape.

Etapa 1. Grup Nominal. Este o uniune formală de personae, unde fiecare membru este pe cont propriu, activul grupului este unul formal.

Etapa 2. Grup-asociație. Acest grup are o structură formală, un activ stabil. Activitatea este instabilă din punct de vedere al obiectivelor și eficacității, numai acele lucruri care interesează toată lumea sunt realizate, însă care nu necesită mult efort.

Etapa 3. Grup-cooperare. Grupul are o structură stabilită, un activ cu autoritate. Viața grupului este diversă, dar se caracterizează printr-un ritm neuniform.

Etapa 4. Grup-autonomie. Acest grup se caracterizează printr-o mare activitate socială și inițiativă.

Etapa 5. Grup-colectiv. Acesta este cel mai înalt nivel de dezvoltare al grupului. Un astfel de grup se caracterizează prin armonia intereselor personale, de grup și cele publice, a inițiativei și a activității în atingerea obiectivelor sociale utile.¹²

În vederea consolidării grupului ca entitate, este binevenit de stabilit împreună cu elevii, reguli de comunicare și comportament. Acestea reguli pot lua o formă de „Cod de conduită”:

1. Respectarea opiniilor colegilor. Nu trebuie să răspunzi imediat unui prieten într-o dispută: „Te înșeli!”- acest lucru provoacă iritare și dorința de a răspunde ofensiv.

2. Consolidată încrederea în sine a prietenilor. Dacă marcați succesele și nu eșecurile unui prieten/coleg, atunci îl veți face să simtă că aveți încredere în el.

3. Când vă dovediți punctul de vedere altora, este mai bine să folosiți cuvintele „cred”, „posibil”, „poate”, decât „categoric”, „absolut”, „fără îndoială”.

4. Dacă greșești, recunoaște deschis în fața colegilor tăi.

5. Într-un efort de a convinge un prieten de ceva, lăsa-l să-ți vorbească mai întâi, până la sfârșit. În caz contrar, el nu te va asculta cu atenția corespunzătoare.

6. Înainte de a condamna un prieten, încercați să aflați de ce a făcut asta.

7. Pentru a începe o conversație cu un prieten, chiar dacă dorești să-l convingi, trebuie să începi cu o atitudine sinceră și prietenoasă față de el. Prietenia încurajează cooperarea și înțelegerea reciprocă.

8. Fii capabil să vezi partea pozitivă a oamenilor. Fii generos în aprecierea ta.

9. Nu-ți impune părerea unui prieten. Lasă-l să ajungă la concluzia corectă pentru sine.

10. Arată interes pentru colegii tăi. Toată lumea are nevoie de atenție și este fericită dacă alții sunt cu adevărat interesați de ei.

Bibliografie:

1. Adams GERAL R., Berzonsky Michel D. Psihologia adolescenței. Manualul Blackwell. Iași: Polirom, 2009. 701 p. ISBN: 978-973-46-1303-8;
2. Cosmovici Andrei, Iacob Luminița. Psihologie școlară. Iași: Polirom, 1999. 301 p. ISBN: 973-683-048-9;
3. Neculau Adrian. Dinamica grupului și a echipei. Iași: Polirom, 2007. 326 p. ISBN: 978-973-46-0542-2;
4. Tuckman, Bruce W (1965). "Developmental sequence in small groups". *Psychological Bulletin*. 63
5. Гордин Л.Ю. Организация классного коллектива / Л.Ю. Гордин. - М.: Просвещение, 1984.-175 с.
6. Немов Р.С. Кирпичник А.Г. Путь к коллективу / Р.С.Немов, А.Г. Кирпичник.- М.: Педагогика, 1988.- 144с ISBN 5-7155-0190-3
7. <https://www.eduform.sns.ro/baza-de-date-online-cu-resurse-educationale-pentru-sustinerea-educatiei-incluzive-de-calitate/importanta-cunoasterii-clasei-de-elevi-ca-grup-social>

¹² Немов Р.С. Кирпичник А.Г. Путь к коллективу / Р.С.Немов, А.Г. Кирпичник.- М.: Педагогика, 1988.- 144с.